

Carta per salvar la memòria del passat

Ben entrat aquest proppassat estiu vaig rebre una carta d'un grup d'historiadors, pensadors i estudiosos que em demanaven el meu punt de vista sobre el recent acabat segle XX. Volien centrar-ho en els aspectes que posessin en perill l'oblit de la memòria històrica. Es tractava de salvaguardar la dignitat humana trepitjada en el passat i que el poder vol esborrar. Jo els vaig enviar la següent missiva:

"Estimats representants de la memòria històrica: He rebut la vostra petició i em sento aclaparat: impossible fer un balanç objectiu d'un temps tan recent, ens falta distància històrica i perspectiva en el temps, estem encara condicionats pels esdeveniments massa propers. Tanmateix he observat que en el mercat editorial, i des de l'entrada de l'any 2000, o poc abans, s'han anat publicant llibres d'historiadors i pensadors interessats en esbrinar la part més fosca del segle XX: el patiment de les víctimes de l'Holocaust i del Gulag. Són els vençuts, les víctimes del nazisme i de l'estalinisme, republicans espanyols o testimonis dels camps de concentració. Es tracta de fer i recuperar una part de la història que es volia colgar i tapar de terra i que les noves generacions fàcilment podrien oblidar. Són dos eixos fonamentals, dues revolucions, la comunista, real, i la feixista, falsa, i que, per bé que radicalment diferents, es toquen per la seva mentalitat, ideologia i pràctiques totalitàries. Em serà molt difícil

exposar-les en una simple carta que ha de ser curta, segons que em demaneu, però intentaré sintetitzar l'impossible. M'ajudarà a fer-ho els apunts d'unes xerrades que vaig impartir el curs passat 2001-02 a les 'Aules de formació cultural per a la gent gran' de Berga.

L'historiador i el pensador han de reivindicar el record dels humans que el poder volia esborrar.

1- La revolució comunista: una fe utòpica i una cremada d'esperances

El segle XX, com he dit, comença amb la Revolució d'Octubre el 1917 i acaba el 1989 amb l'esfondrament del mur de Berlín. Lenin i els bolxevics es fan amb el poder de Rússia i en tot el món s'estén un temor i tremolor, il·lusió i esperances segons la classe social. S'encén el foc revolucionari que creuarà pràcticament tot el segle XX. La utopia per fi és possible i realitzable. El marxisme era internacionalista i tenia com a objectiu la revolució mundial per part de la classe obrera, un país sol no era possible, el proletariat segons Marx no tenia pàtria, era explotat arreu pel capitalisme. Però Stalin puja i es fa amb el poder el 1929 i elimina qualsevol oposició. Promou una bestial col·lectivització. Centralització absoluta. Estat absolut o dictadura del proletariat. S'eliminen milions de camperols ucraïnesos, hi ha execucions massives, deportacions, purgues, neixen els gulags i els camps de concentració a Sibèria, on s'elimi-

forn de
Queralt

**PASTISSERIA
FLECA
RECORDS**

Pl. de la Creu, 1
Tel. 93 821 03 87
BERGA

na per la fam. La repressió afecta tota la societat soviètica. Terror estalinista que s'assegura el control absolut fins a extrems paranoics. Culte a la personalitat. És l'estat totalitari, vigent fins a la mort del dictador el 1953. Els ideals de justícia s'han pervertit i degenerat. Guerra freda. Dos blocs que es reparteixen el món... fins al 1991.

Era una fe secularitzada. Culte religiós a la mòmia de Lenin. Era una esperança messiànica en un món d'oprimits... que a la vegada també va oprimir, i cal que se sàpiga. I amb un final en què es varen cremar les esperances. Això no obstant, entrat el segle XXI amb la globalització, els oprimits i miserables han augmentat. No sabem quines noves situacions revolucionàries depararà el nou segle, però la situació objectiva dels humiliats, per bé que diferent, a nivell de justícia social està igual o pitjor que quan començaren les revolucions comunistes...

2- El feixisme: una falsa revolució, un salt al cor de les tenebres del mal

Una societat és totalitària quan crea camps de concentració i d'extermini. Així de clar. L'època d'entreguerres, que comprèn de 1919 a 1939, pateix la crisi de les democràcies i les societats obertes, assetjades pels dos extrems: nazisme i comunisme estalinista (també feixisme italià i franquisme espanyol); al mig, el crac econòmic del 1929. Dos extrems, dos models totalitaris que s'acarnissen contra la persona humana. Mai l'ésser humà no havia caigut tan avall. El nucli més dur del nazisme: l'Holocaust. Són eliminats sis milions de jueus, gitanos, deficients... El cor de les tenebres del mal encarnat en Auschwitz. Les persones són buidades de la seva humanitat i són eliminades en cadena, industrialment. L'infern que l'imaginari col·lectiu religiós havia concebut en el més enllà és ara encarnat sobre la terra mateixa i sobrepassa tot l'imaginat. Els feixismes i totalitarismes del segle XX són quelcom inèdit en la història,

encara que des de sempre s'havien esdevingut exterminis i guerres. En el totalitarisme, la capacitat crítica que ens realitza com a persones lliures és totalment anorreada. Prèviament es buida i s'assassina la personalitat jurídica, la personalitat moral, la identitària i finalment la física. Però hi ha un fet que per a mi és la mateixa expressió del mal: no s'enterra, es cremen els cossos en cadena, no se'n vol deixar rastre, tot l'ésser es dilueix pel fum de les xemeneies. S'eliminen les proves comprometedores. 'Encara que ho expliquen no us creuran', va dir un oficial alemany de les SS. Un memoriàci. Auschwitz és la més absoluta deshumanització mai concebuda, ni tan sols pensada pel mateix diable. Per als creients jueus el poder de Déu és qüestionat...

Per això, amics de la memòria històrica, cal evitar de totes totes que aquesta es perdi, cal procurar que Auschwitz mai no es repeteixi. El nazisme hauria triomfat si s'oblidés el passat. Si s'esborra la memòria que està present en els vençuts de la història tornem enrera, perilla que tornem a la mateixa entrada dels forns crematoris.

En fi, ja per acabar, amics del record històric, només us convido que ajudeu a conservar tots el testimonis, documents, papers... que guarden acumulada l'experiència del mal a fi d'evitar que es repeteixin tants errors i que la injustícia i la veu dels poderosos no tinguin mai l'última paraula i doni pas a 'la raó dels vençuts'.

Amb els meus millors desigs que els documents de Salamanca, obtinguts *por derecho de conquista* pels vencedors siguin retornats al seu origen i així puguem restituir la memòria dels nostre poble, rebeu una abraçada".

QUIM SALA

Catedràtic de filosofia a l'IES Guillem de Berguedà

